

سه گزارش

غلامعباس توسلی

۱- شرکت در هفتمین کنگره بین‌المللی آموزش و پرورش تطبیقی پراگ (۸ تا ۱۴ ژوئیه)

این کنگره که به اهتمام انجمن بین‌المللی آموزش و پرورش تطبیقی هر دو سال یکبار در یکی از کشورهای جهان تشکیل می‌شود مسائل بسیار زیادی را گرد محور آموزش و پرورش در سطح نظری و مطالعه موارد خاص مورد بررسی قرار می‌دهد و چندین بخش آن، مسائل آموزش و پرورش را عمدتاً از دیدگاه جامعه‌شناسی و اقتصادی مطرح می‌کند. یکی از کمیسیونهای فعال کنگره با کمیته «جامعه‌شناسی آموزش و پرورش» وابسته به انجمن بین‌المللی جامعه‌شناسان در ارتباط است و عمدتاً از همان افراد و شخصیت‌ها تشکیل می‌شود. اینجانب تاکنون در دو کنگره آن یعنی پنجمین کنگره که در برزیل (ریودوژانیرو و ۱۹۸۷) و ششمین کنگره که در مونترال (در سال ۱۹۷۹) تشکیل شده بود شرکت کرده و مقالاتی ارائه

کرده‌ام که گزارش آن در نامه علوم اجتماعی، شماره ۱، دوره جدید و شماره ۳، جلد اول منعکس شده است.

هفتمین کنگره از ۸ تا ۱۴ ژوئیه ۱۹۹۲ (تیرماه ۷۱) در پراگ پایتخت چکسلواکی (سابق) برگزار شد. عنوان اصلی کنگره «آموزش و پرورش، دموکراسی و توسعه» بود و ریاست کل کنگره را آقای واپلاهاول Vacla Havel رئیس C.S.F.R. پرعهده داشت. کنگره در دانشگاه چارلز در دانشکده تربیت بدنی و ورزش بمدت ۷ روز صبح و بعدازظهر تشکیل گردید. از ایران بجز اینجانب که از دانشگاه تهران شرکت داشتم چند نفر از اساتید سایر دانشگاهها منجمله سه نفر از دانشگاه تبریز شرکت داشتند و چند نفر ایرانی نیز از انگلستان و فرانسه به کنگره آمده بودند. هرچند در محل دانشگاه خوابگاههایی وجود داشت که هزینه‌اش نسبتا زیاد بود و عده‌ای از آن استفاده می‌کردند اما تعداد بسیاری از شرکت‌کنندگان در شهر پراگ یا در نقاط نسبتا دور (حدود ۱/۵ ساعت فاصله از محل کنگره) در کوی دانشجویان اقامت داشتند و این امر برای رفت و آمد عده‌ای مشکل ایجاد می‌کرد.

شهر پراگ شهری قدیمی و بسیار زیبا و تاریخی است با پستی و بلندیهای طبیعی و آثار تاریخی و رودخانه پرآب و طولی که از میان آن می‌گذرد، شهر نقاط دیدنی فراوانی دارد که برای شرکت‌کنندگان در ساعات تعطیل کنگره فرصت گردش و تماشا را فراهم می‌ساخت. همچنین مشاهده زندگی اجتماعی پس از یک دوره نسبتا طولانی تسلط کمونیست بر یک کشور اروپای شرقی و ملاحظه روحیه و رفتار مردم که به سمت یک بازار آزاد و پول بین‌المللی گرایش پیدا کرده‌اند، جالب و درخور دقت و مطالعه بود، لیکن مشاهده دقیق آن به وقت و فرصت بیشتری نیاز داشت که در زمان محدود کنگره امکان پذیر نبود.

سازمان کنگره

این کنگره که توسط دانشکده و آموزش و پرورش دانشگاه چارلز پراگ و انجمن آموزش و پرورش تطبیقی بخش چک و اسلواک و شورای جهانی آموزش و پرورش تطبیقی تشکیل شد کنگره بلحاظ محل و نهارخوری و سالن کنفرانس و ترجمه همزمان (به زبانهای فرانسه و انگلیسی و چک) سازمان خوبی داشت ولی هرگونه بازدید یا شرکت در فعالیتهای فوق برنامه به هزینه کامل شرکت‌کنندگان بود و کشور میزبان کمتر هزینه‌ای را تقبل کرده بود. معهدا صورت رسمی کنگره بسیار منظم و مرتب و جلسات صبح و بعدازظهر از ساعت ۶ تا ۱۲ $\frac{1}{4}$ و از ۲/۵ تا ۶ $\frac{1}{4}$ و گاه تا ۸ شب تشکیل می‌شد و بطور متوسط هر روز ۶ نوبت برگزار می‌شد. تعداد کل

شرکت‌کنندگان بیش از ۶۴۰ نفر و تعداد کسانی که سخنرانی داشته یا خلاصه مقاله ارائه داده بودند نزدیک به ۴۰۰ نفر بود (حدود ۳۵۰ نفر خلاصه مقاله‌شان بچاپ رسیده بود). شرکت‌کنندگان از اکثر کشورهای جهان، اروپا، آمریکا و کانادا، آمریکای جنوبی، آسیا و آفریقا، استرالیا حضور داشتند اما بیشترین تعداد مربوط به چک و اسلواکی و کشورهای اروپای غربی بود.

سازمان علمی کنگره

جلسات کنگره شامل سخنرانیهای عام Plenary Sessions و کمیسیونها و کارگاهها و میزگردهای متعدد بود که موضوعات تخصصی را مورد بررسی قرار می‌دادند. در مجموع ۳ جلسه عام ۱۲ کمیسیون تخصصی و ۶۳ ورکشاپ (میزگرد و بحث‌ها) موضوعات مختلفی کلی و جزئی را که شرکت‌کنندگان بصورت مقاله ارائه می‌دادند مورد بحث و ارزیابی قرار می‌داد. بعضی از میزگردها «موضوعی» و برخی دیگر «منطقه‌ای» بود، بعلاوه یک نشریه روزانه در باره تغییرات برنامه منتشر می‌شد و در جنب کنگره، نمایشگاه کتاب برگزار شده بود. برای نمونه تعدادی از عناوین بحث‌های عام، کمیسیونها، و میزگردها را برای اطلاع بیشتر در زیر می‌آورم:

جلسات عام

مباحث و جدال‌های کنونی در زمینه آموزش و پرورش	۱۰ ژوئیه جلسه عام
رابطه آموزش و پرورش و رشد ملی	۱۱ ژوئیه جلسه عام
آموزش و پرورش و وحدت اروپا	۱۳ ژوئیه جلسه عام

کمیسیونها

- شماره ۱ - تاریخ آموزش و پرورش و برخورد تاریخی با آموزش و پرورش تطبیقی
- شماره ۲ - نظریه‌ها و تئوریهای آموزش و پرورش
- شماره ۳ - سوادآموزی و آموزش پایه برای همگان.
- شماره ۴ - آموزش و پرورش، دموکراسی و توسعه در جهان سوم.
- و غیره...

میزگردها (ورکشاپ)

شماره ۲ - مدرنیزاسیون و رفورمهای آموزشی در قرن بیستم در کشورهای مختلف جهان و دورنمای آموزش و پرورش در قرن بیست و یکم، کشاکش میان تجدد و سنت.

شماره ۷ - کودکان مهاجر و آموزشهای خاص.

شماره ۱۱ - آموزش و پرورش چند فرهنگی در اروپا پس از ۱۹۹۲.

شماره ۹ - کیفیت و برابری در آموزش و پرورش جهان سوم.

شماره ۳۰ - آماده‌سازی نوجوانان برای کار و زندگی و غیره...

اینجانب با توجه به همزمانی جلسات کمیسیونها و میزگردها توانستم علاوه بر شرکت در همه جلسات عام، در دو کمیسیون بطور منظم و در چندین کمیسیون بر حسب امکانات زمانی و موضوع سخنرانیها که مورد نظر بود شرکت کنم.

نخست کمیسیون شماره ۴ بود که عنوان آن آموزش و پرورش، دموکراسی و توسعه در جهان سوم بود. در این کمیسیون که جمعا چهار نصف روز جلسه داشت جمعا ۲۲ سخنرانی و یک جلسه کامل جمع‌بندی (پانل) و پرسش و پاسخ برگزار شد که اینجانب در کلیه جلسات و مباحثات شرکت داشتم و صاحب نظرانی از کشورهای مختلف، (آنتونی ویلنر) استرالیا یورگن هنز (آلمان) ایرونیک (اسپانیا) جان اورتن (آمریکا) و غیره شرکت داشتند.

سخنرانی اینجانب تحت عنوان «کیفیت و نابرابریهای آموزش و کوشش در جهت ایجاد برابری در آموزش و پرورش ایران» ایراد شد که خلاصه آن به زبان انگلیسی چاپ شد و در مدت ۲۰ دقیقه در جلسه ارائه گردید و سئوالات متعددی نیز مخصوصا در ارتباط با نابرابریهای میان شهر و روستا، زن و مرد، مناطق و قومیت‌های مختلف بلحاظ میزان استفاده از آموزش و پرورش در سطوح ابتدائی، متوسطه و عالی مطرح گردید که با توجه به تجزیه و تحلیل به عمل آمده و آمارهای موجود پاسخهای آن داده شد. بطور خلاصه آمارها نشان می‌دهد که در دهه‌های اخیر بتدریج از میزان نابرابریهای کمی میان زن و مرد در سطوح مختلف آموزش کاسته شده ولی فاصله بین روستائی و شهری و نیز مناطق مختلف چه به لحاظ کمی و چه از جهت کیفی هنوز زیاد است. در زمینه آموزش عمومی و سواد آموزی نیز علیرغم تلاشی که در جهت مبارزه با بیسوادی شده هنوز بیش از ۱۲ میلیون بیسواد بالغ در ایران وجود دارد، اما گرایشها کلا بسمت کاهش نابرابری است.

از کنگره مذکور علاوه بر استفاده حضوری از جلسات مجموعا حدود ۳۵۰ خلاصه

مقاله و ۳۰ مقاله (تکثیر شده) در اختیار است که امید است بموقع مورد بهره‌برداری و استفاده

قرار گیرد. ضمناً با تعدادی از صاحب‌بنظران آموزش و پرورش و توسعه منجمله آقای میشل دوبوه استاد آموزش تطبیقی دانشگاه پاریس و تان کوی استاد ویتنامی دانشگاه پاریس و شوکلا از هند آشنائی حاصل شد و کارهای آنها در دست مطالعه و بررسی است.

مقاله اینجانب همراه با تعداد دیگر از مقالات کمیسیون ۴ بطور مستقل در استرالیا در دست چاپ است که امید است بزودی منتشر شود.

۲- دیدار از دانشگاه رم (۱۷ تا ۲۷ اکتبر ۱۹۹۲)

بنا به دعوت گروه جامعه‌شناسی و فلسفه و موسسه تحقیقات فلسفه و زیباشناسی دانشگاه رم^۲ اینجانب بمدت ۱۰ روز به آن دانشگاه عزیمت نمودم و در طی آن فعالیتهای زیر صورت گرفت.

۱- ارائه چندین سخنرانی جامعه‌شناسی در جلسات با حضور استادان، محققان و دانشجویان دوره دکتری فلسفه و جامعه‌شناسی دانشگاه رم ۲ عمدتاً در رابطه با تحولات جامعه ایران قبل و بعد از انقلاب.

۲- بازدید از بخشهای مختلف دانشگاه رم ۲ و پروژه‌های تحقیقاتی در دست انجام آن دانشگاه منجمله با اساتید زیر که یا از اینجانب دعوت بعمل آوردند یا به ملاقات من آمدند:

- ۱- پروفسور پرنیولا استاد زیباشناسی و فلسفه رم ۲.
- ۲- پروفسور فراروتی استاد دانشگاه رم و مدیر گروه جامعه‌شناسی.
- ۳- ملاقات با پروفسور انزوپنسی استاد جامعه‌شناسی مذهبی در دانشگاه رم، ملاقات و کار با دانشجویان دوره‌های دکتری آن دانشگاه.
- ۴- بازدید از کتابخانه‌ها و چند موزه و واتیکان.

باید یادآور شوم که دعوت اینجانب براساس مراجعه به مقالاتی صورتی گرفته بود که در چند سال اخیر به زبانهای فرانسه و انگلیسی در نشریات و مجموعه مقالات کنفرانسها به چاپ رسیده است. بعلاوه کلیه هزینه‌های مسافرت اینجانب از سوی دانشگاه رم ۲ پرداخت گردید. بدین وسیله از دانشگاه رم که از اینجانب دعوت کرد و از دانشگاه تهران که با این دعوت موافقت نمود، تشکر می‌کنم.

۳- شرکت در سمینار جامعه‌شناسی مفهوم دوگانه بینی واقعیت بلژیک، دانشگاه لون لانو (۲۱ تا ۲۳ مه ۱۹۹۲)

این سمینار که به ابتکار و دعوت واحد جامعه‌شناسی دانشگاه کاتولیک لون بلژیک و با هزینه آن دانشگاه برگزار شد، هدفش بحث در ادراک واقعیت در فرهنگ‌های مختلف بود و در قالب جامعه‌شناسی شناخت و جامعه‌شناسی دینی شیوه اندیشیدن در فرهنگ‌های مختلف و مقابله آن را با دیدگاه دوگانه بینی در فرهنگ اروپائی مدنظر داشت. این موضوع هرچند به ظاهر جنبه فلسفی دارد لیکن از دیدگاه جامعه‌شناسی شناخت قابل مطالعه و بررسی است و مخصوصاً نکات جالبی را در برداشتها و جهان‌بینی‌های مختلف که زیربنای اندیشه و تفکر جامعه‌شناسی را تشکیل می‌دهد آشکار میکند. همچنین آسیب‌شناسی شیوه‌های اندیشیدن را که به عدم درک صحیح یا ناقص واقعیت منجر می‌شود (یعنی آسیب‌شناسی شناخت) مورد توجه قرار می‌دهد.

بطور خلاصه شیوه اندیشه مغرب زمین در اطراف یک مفهوم دوگانه از واقعیت شکل می‌گیرد. و استدلالها بر آن محور می‌چرخد (مانند: ابتدائی - متمدن، مقدس، پلیدکاری، فراغت، شهری - روستائی، فرد - جامعه، طبیعت - فرهنگ، تز - آنتی تز... و غیره) در حالیکه در سایر فرهنگ‌ها چنین نیست.

این شیوه تفکر مشکلاتی را در درک صحیح سایر فرهنگ‌ها و تصور ناقص از آنها را آشکار می‌کند: از یکسو مفاهیمی که بوجود می‌آورد در یک جهانی مرتبط بهم امروزی وافی بمقصود نیست و کمتر می‌توان آنرا بر سایر فرهنگ‌ها اعمال کرد، چرا که سایر فرهنگ‌ها طرح نظری متفاوتی برای ادراک واقعیت دارند به عبارت دیگر این سؤال که آیا یک نظام فکری واحدی وجود دارد یا نظام‌های فکری برحسب فرهنگ‌های مختلف متفاوت است (این مسئله به ذاته جنبه ارزشی ندارد و تنها بلحاظ اپیستمولوژیک مهم است). بهرحال مسئله کاربرد مفاهیم غربی در علوم که از این شیوه تفکر ناشی می‌شود تا چه حد بر سایر فرهنگ‌ها قابل اعمال است و آیا تعدد فرهنگ‌ها و تنوع بینش‌ها حق شیوه‌های برخورد دیگری را با واقعیت‌های علمی بما می‌دهد یا خیر؟ مسئله مهمی است، بخصوص که در فرهنگ مغرب نیز این بحث پیش آمده است که با توجه به تحولات علمی و فکری قرن بیستم و بیست‌ویکم آیا این دایکوتومی (دوگانه بینی) کلاسیک را می‌توان همچنان در اندیشه حفظ کرد یا خیر، بنابراین مسئله بر سر باز اندیشی

مفاهیمی است که در تحلیلهای مختلف بصورت محوری مورد استفاده قرار می‌گیرند و اندیشیدن در باره چنین مفاهیمی در جوامعی که تعدد فرهنگها بر آنها تسلط پیدا می‌کند چگونه است.

در این کنفرانس سه روزه چندتن از صاحب نظران بین‌المللی از آمریکا، هندوستان، ژاپن، لبنان، مصر، و ایران و بلژیک و تعداد بیشتری از جامعه‌شناسان دانشگاههای بلژیک دعوت شده بودند و علاوه بر چندین مقاله در زمینه «شیوه اندیشیدن» در فرهنگ‌های مختلف (ایرانی، هندی، ژاپنی، اروپائی، عرب و غیره) بحث و گفتگوی بسیار پربار و ثمربخشی بین این جامعه‌شناسان و متفکرین به عمل آمد. لیکن نتیجه‌گیری نهایی به جلسات و سمینارهای دیگر موکول گردید. شرکت‌کنندگان معروف این کنگره بقرار زیر بودند:

- آقای ادوارد تیریکیان از آمریکا (رئیس انجمن بین‌المللی جامعه‌شناسان فرانسوی

زبان).

- آقای ت. ک. اومن از هند، (رئیس انجمن بین‌المللی جامعه‌شناسی).

- آقای بی. ال. هاشم از دانشگاه لبنان.

- خانم لیلیان وایه از دانشگاه لون بلژیک.

- آقای غلامعباس توسلی، از دانشگاه تهران. (عضو فرهنگستان و رئیس انجمن

جامعه‌شناسان ایران).

- آقای اسکنیو دو، از دانشگاه ژاپن.

هرکدام در باره یکی از شیوه‌های تفکر در فرهنگ خود سخنرانی کردند و در قسمت

عمده جلسات به بحث و اظهارنظر و گفت و گو پرداختند، سخنرانی اینجانب شیوه اندیشه در

فرهنگ اسلام و ایران بود که در ۱۵ صفحه به زبان فرانسه ارائه گردید.